

ELS EFECTES DE LA CRISI A BALEARS (II)

AUTÒNOMS: EMPRENEDORS O PRECARIS?

La crisi és lluny d'escampar per als professionals i treballadors autònoms

Per elaborar aquest numero hem comptat amb la col·laboració d'APTA - Autònoms de Balears

Amb el número 4 de TEMES SOCIOLABORALS GADESO continuem la sèrie d'anàlisis –breus i el més concises que ens sigui possible- sobre els efectes que la crisi ha ocasionat a la nostra societat. Tal com avançàvem en el numero anterior, la intenció de la Fundació Gadeso és veure les tendències més significatives que, des de que es comença a covar la crisi, han marcat el tarannà dels sectors econòmics de la nostra societat i de col·lectius com ara els autònoms, les persones joves, etc.

Aquest número el dediquem a donar una ullada a una part del teixit empresarial: les persones autònomes. No és un tema fàcil. La problemàtica és tan polièdrica que comença a l'hora de definir l'abast de lo que significa ser autònom. A les estadístiques que es poden consultar estan junts, al manco, dos tipus d'activitats socioeconòmiques: La que realitza aquella persona que regenta el seu propi negoci i la de qui té una relació de dependència amb un sol subministrador d'activitat, és a dir, els anomenats Treballadors Autònoms Econòmicament Dependents (TRADE).

A les pàgines següents hi trobareu les dades bàsiques que permeten fer-se una idea molt precisa del efectes de la crisi a aquests heterogeni col·lectiu. Per fer aquesta tasca hem comptat amb la col·laboració de APTA – Autònoms de Balears. No obstant, els comentaris, reflexions i propostes són responsabilitat exclusiva de la Fundació Gadeso que, com sempre, fem amb l'únic propòsit d'impulsar el debat i no perdre de vista la necessària cohesió social.

Com sempre, esperam que tot sigui del vostre interès.

Podeu trobar les dades actualitzades d'atur i altres xifres del mercat laboral a l'[ESPAI SOCIOLABORAL GADESO](#).

I. Introducció

La promoció del treball autònom és un objectiu de la UE que s'impulsà especialment des de la celebèrrima Estratègia de Lisboa posada en marxa a la cimera de Luxemburg celebrada a l'any 1997, però la crisi d'aquest darrers anys ha fet que aquestes prioritats es modifiquessin substancialment. En qualsevol cas, fruit d'aquell impuls és la legislació espanyola concretada en la Llei 20/2007, de 11 de juliol, de l'Estatut del treball autònom.

La figura de la persona que treballa com a autònom ha canviat molt en aquestes darreres dècades. Durant bona part del segle passat no hi havia massa possibilitats de considerar que algú pogués ser treballador i autònom alhora. La persona treballadora era, en exclusiva, assalariada i aliena a qualsevol dels riscos que comporta l'autoocupació o l'emprenedoria. Però les coses han canviat força. Després d'uns inicis on l'activitat social i econòmica dels autònoms era escassa i concentrada en activitats de baix valor afegit (agricultura, artesania) o en el comerç de bens de consum imprescindibles, hem passat a l'escenari actual amb una proliferació del treball autònom a tota classe d'activitats econòmiques, fins i tot en aquelles que requereixen fortes inversions.

La modificació sectorial de l'activitat econòmica amb l'expansió del sector serveis i els canvis operats en el model d'empresa (del fordisme a la externalització mitjançant la subcontractació) són les causes històriques de l'augment del nombre d'autònoms. Més recentment els problemes i la manca de dinamisme del mercat laboral i algunes polítiques públiques d'incentivació, com ara la capitalització de la prestació d'atur, han fet que avui per avui aquest col·lectiu sigui bàsic per qualsevol anàlisi socioeconòmic que es faci.

S'ha de tenir present, idò, que els dades, comentaris i propostes que trobareu tot seguit fan referència a la consideració administrativa d'autònom, sense distinció entre el clàssic emprenedor, el professional liberal o el treballador autònom econòmicament dependent.

II. Les xifres més rellevants

- Amb una mitjana de 88.333 l'any 2008 és l'any amb el record d'afiliacions a la Seguretat Social al regim especial de treballadors autònoms.
- El record mensual es produeix en el mes de juny de 2008 que quasi arribà als noranta dos mil (91.816).
- La pèrdua d'afiliacions d'autònoms conseqüència de la crisi és de 7.871, és a dir un -9,37%. (comparació de juny 2008 amb juny 2011)
- Es manté la pèrdua d'ocupació autònoma ja que des del mes de juliol de l'any 2009 al de juny del 2011, s'han perdut un total de 2.871 afiliacions (-3,42%).

- El sector serveis lidera, amb un percentatge entorn al 70%, la composició sectorial de la població d'autònoms.
- La construcció aporta entorn al 19% d'efectius al total d'autònoms i de l'any 2008 al 2010 baixa un 19,38%.
- L'Enquesta de Població Activa (EPA) detecta un nombre creixent d'empresaris sense assalariats o treballadors independents (+16,6% en els darrers dos anys i mig)
- Aquest augment d'empresaris sense assalariats és especialment significatiu entre les dones amb un +34,4% front a un +7,9% en el cas dels homes.
- Segons el perfil del autònom que publica el MTIN, el de les Illes Balear és home de nacionalitat espanyola, d' una edat entre el 40 i els 55 anys, amb un negoci de 5 o més anys d'antiguitat, sense assalariats i en el sector serveis i cotització mínima a la seguretat Social.
- Se evidència l'insuficiència de la quantia de les prestacions de la Seguretat Social. La darrera dada disponible sobre la pensió mitjana dels autònoms (setembre 2011) fou de 533,90 euros. Trenta i vuit punts per davall de la mitjana del conjunt del sistema que es situava en 736,90 euros.
- Hi ha un moderat creixement del nombre de persones autònomes beneficiàries d'aquestes prestacions (la mitjana de 2009 fou de 41.878, la de 2010 de 42.463, és a dir un increment del 1,4%.

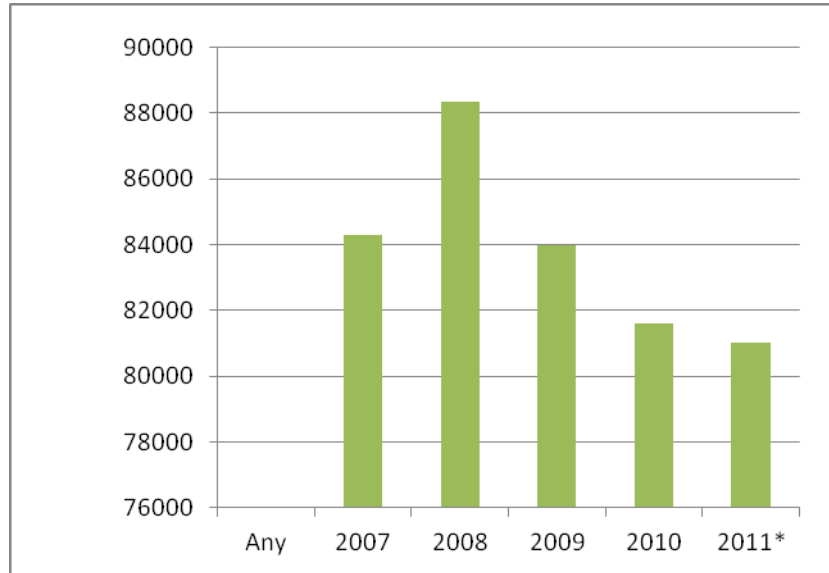
III. Quants autònoms hi ha a Balears?

A l'hora de aproximar-nos a l'anàlisi quantitatiu de la població autònoma de les Illes Balears hi ha problemes de disponibilitat d'estadístiques actualitzades, amb seqüències i segregacions adients per poder tenir una visió de la situació acurada i més micro d'aquest col·lectiu. En una conjuntura en la que es parla tant d'emprenedors, microempreses, etc., hom pensava que es disposava d'una sòlida base estadística i de dades empíriques que permetessin dissenyar polítiques amb fonaments i no només amb ideologia. Sembla que això no és així i ni l'Observatori del Treball de les Illes Balears (OTIB) ni l'Institut d'Estadística de les Illes Balears (IBESTAT) ha pogut proporcionar a la Fundació Gadeso informació suficientment tractada i segregada com per poder fer un anàlisi més polièdric que el que trobareu seguidament.

Som conscients, idò, de que aquest **TEMES SOCIOLABORALS GADESO** és una primera aproximació amb les dades disponibles d'afiliacions a la Seguretat Social i amb l'escassa informació que sobre aquest assumpte proporciona la EPA del INE i que la Fundació Gadeso hi tornarà a dedicar futurs treballs. No obstant el que hem pogut analitzar és molt significatiu i ens permet formular algunes propostes.

1) Població autònoma afiliada a la Seguretat Social¹

Taula 1: Mitjanes anuals de les Illes Balears

*Dades de gener a agost de 2011

Font: Tresoreria General de la Seguretat Social (TGSS).

A la gràfica s'observa amb tota claredat **l'espectacular nombre d'autònoms d'alta a la Seguretat Social a l'any 2008, amb una mitjana de 88.333 i amb dades mensuals record, com ara, la de juny que quasi arribà als noranta dos mil (91.816)**. Precisament aquest any d'inici de la crisi fou l'any amb major nombre de persones donades d'altre a la Seguretat Social al Regim Especial d'Autònoms.

Probablement l'explicació és doble: per una banda una primera reacció del món empresarial a la crisi va consistir en aprofundir en l'externalització (no de bades aquest any 2008 els autònoms del sector de la construcció augmentaren en més d'un 4% en relació a l'any anterior tot i que, en un context de destrucció d'ocupació, el percentatge de població autònoma en el sector de la construcció és mantenia al voltant del 20% -el 19,90% per ser exactes-). Per un altre costat, l'augment del nombre d'autònoms a l'any 2.008 s'ha d'associar amb un major nombre de persones que, com passa sempre que hi ha un augment de l'atur, capitalitzen la seva prestació per engegar algun projecte empresarial.

A la taula següent es poden observar els valors mensuals absoluts de les altes a la Seguretat Social dels darrers mesos i apreciar que hi va haver un creixement en tots els mesos de 2008 en relació a l'any 2007 que, per cert, fou la culminació d'una tendència d'anys enrere. No obstant, el més significatiu és que des de llavors la tendència mensual és sempre a la baixa. Si comparem el mes de juny de 2008 (mes record de l'any record) amb el mateix mes de 2011 ens adonarem

¹ Dades referides a final de mes

que la pèrdua d'afiliacions d'autònoms conseqüència de la crisi és de 7.871, és a dir un -9,37%.

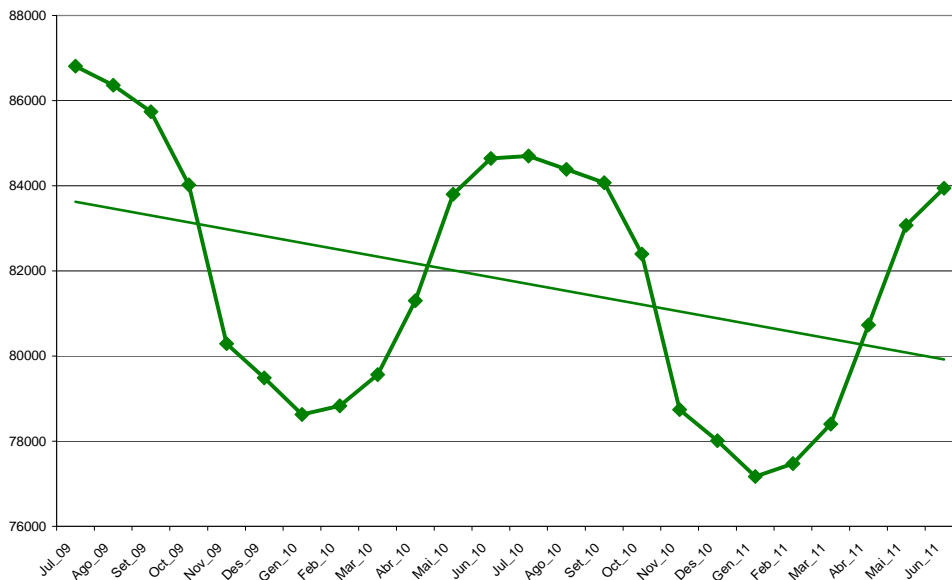
**Taula I. Població autònoma d'alta mensual a SS 2007-2011
-Total Illes Balears-**

Any	2007	2008	2009	2010	2011
Gener	79032	85026	82715	78629	77170
Febrer	79642	85562	82498	78828	77471
Març	80829	86829	82758	79564	78400
Abril	82928	88381	84130	81302	80729
Maig	85849	90849	86254	83802	83069
Juny	87281	91816	86876	84641	83941
Juliol	87650	91663	86812	84701	83925
Agost	87662	91365	86363	84385	83519
Setembre	87812	90741	85740	84071	
Octubre	86586	88733	84022	82397	
Novembre	83398	85061	80289	78741	
Desembre	82996	83971	79488	78013	

*Font: Tresoreria General de la Seguretat Social (TGSS).
Dades referides a afiliacions a fi de mes.*

La forta variació estacional amb una clara tendència a la baixa dels darrers 24 mesos es visualitza molt contundentment a la gràfica següent:

**Gràfica II: Evolució dels darrers 24 mesos
-Total Illes Balears-**

Font: Tresoreria General de la Seguretat Social (TGSS).

Sobre aquestes dades cal fer dos comentaris d'importància:

1. En la fase actual de la crisi segueix la destrucció d'ocupació en el col·lectiu d'autònoms. **Des del mes de juliol de l'any 2009 al de juny del 2011, s'han perdut un total de 2.871 afiliacions, la qual cosa representa una baixada de -3,42%. La crisi és lluny d'escampar per als professionals i treballadors autònoms.**
2. Les variacions estacionals són tan pronunciades (entorn a 10 punts) i reiterades (en períodes de crisi i de bonança) que permeten parlar de autònoms fixos discontinus de fet, encara que no legalment.

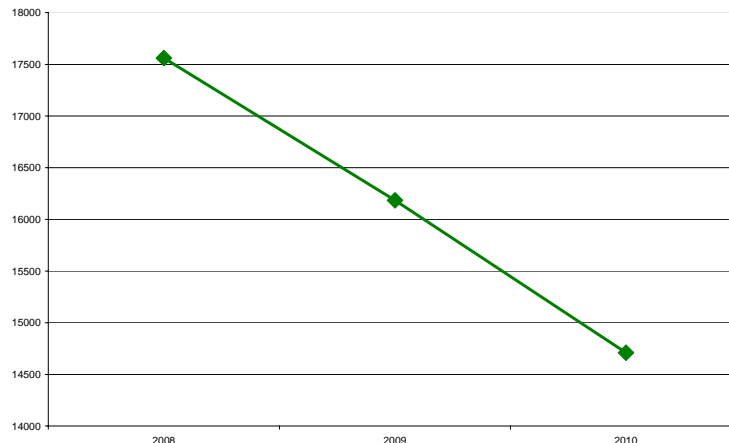
Cal apuntar que aquest comportaments –tendència a la baixa i estacionalitat- es donen amb diversa intensitat a cadascuna de les Illes. En aquest sentit, vegeu l'annex estadístic.

Pel que fa a la distribució sectorial, cal anotar que hi ha un mimetisme total amb el conjunt del mercat laboral balear, és a dir, un petit sector primària, un modest sector industrial, un important grup d'activitat a la construcció i un macro sector turístic. Vegeu taula II.

Taula II: Afiliacions segons sectors d'activitats

Illes Balears. Mitjanes anuals				
SECTOR	2007	2008	2009	2010
Agricultura	1351	3796	2909	2733
Indústria	5997	6035	5764	5525
Construcció	16854	17561	16185	14709
Serveis	60104	60942	59137	58622

El més significatiu és que el nombre d'autònoms en el sector de la construcció baixa un 19,38% del 2008 al 2010. El major descens és el que es produeix a Agricultura (-38,89%) però és menys significatiu en termes absoluts i les variacions a indústria i serveis són importants (-9,23% i -4.56% respectivament) però no tan importants com en el sector de la construcció.

Gràfica III: Total construcció Illes Balears 2008 a 2010

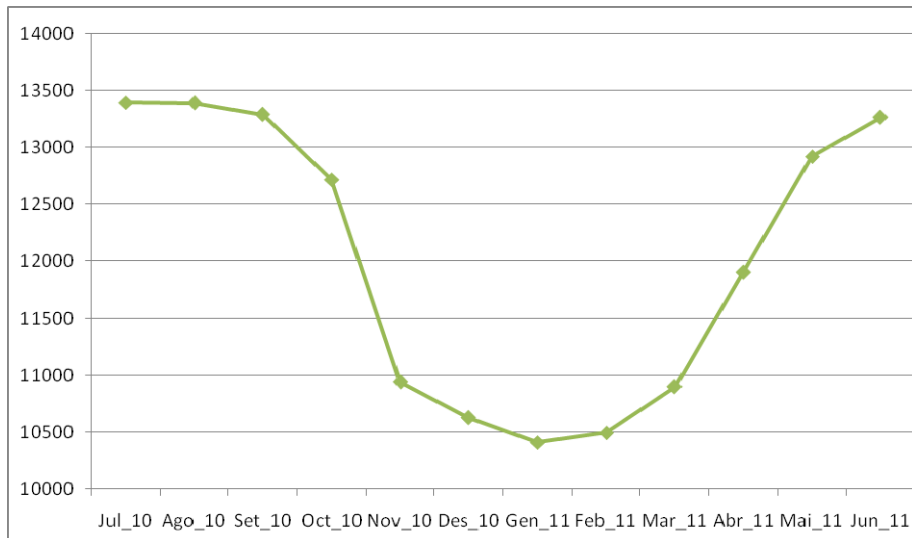
La taula III ens informa del pes percentual del col·lectiu d'autònoms a cadascun dels sectors principals. Aquí val la pena observar: i) el creixement del pes relatiu en el sector d'agricultura que es produeix pel descens de les altes a la SS per compta d'altre, ii) l'important percentatge -independentment de les variacions- en el sector de la construcció (tingui's en compte que aquesta classificació de la Seguretat Social és construcció pura, no hi ha cap subsector d'indústria o activitat associada a la activitat constructiva); iii) tot i que el percentatge dels serveis és molt elevat cal tenir en compte que inclou subsectors, com ara restauració, serveis a les empreses o comerç, amb una població d'autònoms molt elevada.

Taula III: Percentatge de població autònoma a cada sector d'activitat

Illes Balears. Mitjanes anuals				
Anys	Agricultura	Indústria	Construcció	Serveis
2001	1,30%	8,40%	17,70%	72,60%
2002	1,40%	8,20%	18,30%	72,10%
2003	1,40%	8,00%	18,30%	72,20%
2004	1,50%	7,80%	18,40%	72,30%
2005	1,50%	7,60%	18,60%	72,30%
2006	1,60%	7,40%	19,00%	72,10%
2007	1,60%	7,10%	20,00%	71,30%
2008	4,30%	6,80%	19,90%	69,00%
2009	3,50%	6,90%	19,30%	70,40%
2010	3,30%	6,80%	18,90%	71,90%

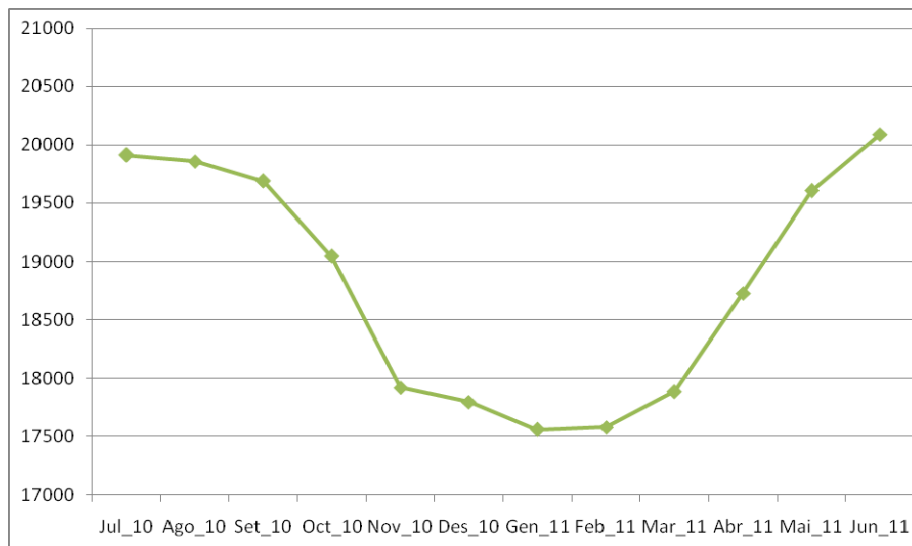
Les dues gràfiques següents ens permeten veure la figura estacional a dos subsectors de serveis directament relacionats amb turisme. Aquest és un efecte que, independentment de les variacions, es reproduïx any rere any, al manco en les darreres dècades.

Gràfica IV : Hosteleria total Illes Balears juliol 2010 a juny 2011

Font: *Tresoreria General de la Seguretat Social (TGSS).*
Dades referides a afiliacions a fi de mes.

Gràfica V: Comerç total Illes Balears juliol 2010 a juny 2011

Font: *Tresoreria General de la Seguretat Social (TGSS).*
Dades referides a afiliacions a fi de mes.

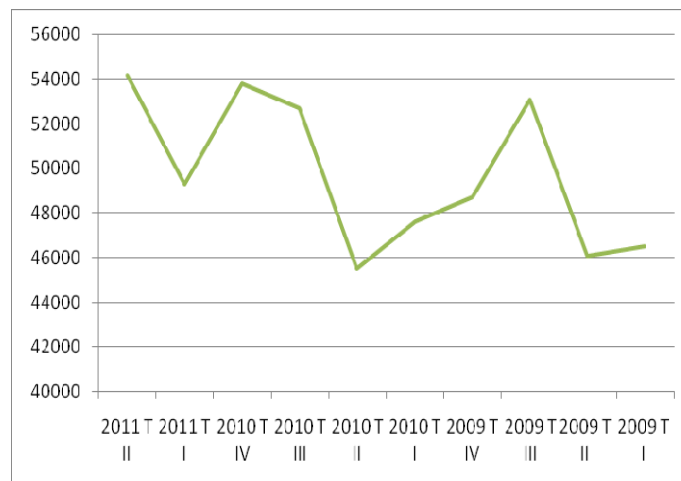
2) Empresaris sense assalariats (o treballadors/es independents)²

Des de l'any 2009 l'INE introduí una sèrie de modificacions que permeten tenir dades sobre empresaris sense assalariats. Tot i que és una metodologia absolutament diferent -aquí parlem d'una enquesta i les dades de SS són registres- sorprèn la diferència i la tendència. A la taula i gràfiques següents es pot observar una tendència a l'alça. En dos anys i mig hi ha un creixement del 16,6% (7.700 persones en termes absoluts) que afirmen estar incloses en aquesta categoria a l'EPA. Un augment que es dona molt entre els dones, amb un +34,4%, front als homes, amb un +7,9%.

**Taula IV: Empresaris sense assalariats
Valor absoluts i sexe**

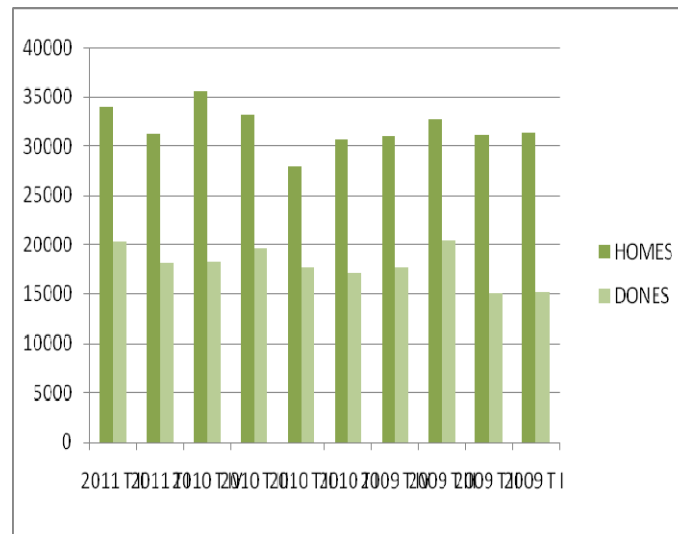
TRIMESTRE	TOTAL	HOMES	DONES
2011 T II	54200	33900	20300
2011 T I	49300	31200	18100
2010 T IV	53800	35500	18200
2010 T III	52700	33200	19600
2010 T II	45500	27900	17600
2010 T I	47600	30600	17100
2009 T IV	48700	31000	17700
2009 T III	53100	32700	20400
2009 T II	46100	31100	15000
2009 T I	46500	31400	15100

**Gràfica VI: Empresaris sense assalariats
Evolució trimestral 2011-2009**

² Vegeu nota metodològica: http://www.ine.es/daco/daco42/daco4211/preguntas_epa.pdf

**Gràfica VI: Empresaris sense assalariats
Distribució per sexe, trimestral 2011-2009**

Una possible explicació a aquesta tendència alçista a l'EPA sense una correlació a les estadístiques de Seguretat Social (tot i que en aquest registre hi són també els autònoms amb assalariats) és que la crisi empeny a molta gent a la economia irregular i que aquest transit cap al treball submergit té un fort component femení.

IV.- El perfil dels treballadors autònoms:

El Ministeri de Treball i Immigració publica un perfil trimestral del treballador autònom pròpiament dit, és a dir dels que no estan integrats en societats mercantils, cooperatives o altres entitats societàries, no són col·laboradors familiars ni estan registrats com a part d'algun col·lectiu especial de treballadors. Tot i que aquest perfil ho és només d'una part del col·lectiu d'autònoms (entorn al 60% de les afiliacions del Regim Especial de Treballador Autònom), és interessant destacar que en els darrers anys no hi ha variacions i que les oscil·lacions en percentatges són mínimes. Aquest perfil a 30 juny 2011, darrera dada disponible, és el següent:

**Taula V: Perfil dels treballadors autònoms
("Pròpiament dit segons el MTIN)**

Sector d'Activitat	Serveis	73,1% del total
Situació professional	Sense assalariats	74,9 % del total
Sexe	Home	67,1% del total
Edat	40 a 54 anys	44,1% del total
Nacionalitat	Espanyols	81,3% del total
Antiguitat en el negoci	5 ó més anys	53,6% del total
Base de cotització a SS	Base mínima	87,9% del total

V.- Un apunt sobre la protecció social dels autònoms:

En un futur immediat dedicarem un **TEMES SOCIOLABORALS GADESO** exclusiu a la problemàtica de la protecció social del col·lectiu de treballadors i professionals autònoms. Analitzarem les perspectives (recordi's que el dret a cobrar prestació d'atur per a aquest col·lectiu està en fase només d'implantació) i la major o menor equitat (en funció del que es cotitza) d'aquesta protecció i la seva evolució. Ara només deixem anotada una "foto fixa" d'una contingència cabdal: les pensions de la Seguretat Social, que ens permeten avançar dos comentaris:

- La evident insuficiència de la quantia de les prestacions.
- El moderat creixement del nombre de persones beneficiàries (la mitjana de 2009 fou de 41.878, la de 2010 de 42.463, és a dir es va produir únicament un increment del 1,4%).

Taula VI: Pensions en vigor a Balears a 1 de setembre 2011
Regim especial treballador autònoms

Contingència	Nombre beneficiaris	Quantia mitjana
Incapacitat permanent	2.522	596,12
Jubilació	28.534	592,08
Viduïtat	10.938	394,13
Orfandat	1.040	260,30
A favor de familiars	22	361,50
Total Pensions	43.056	533,90

VI.- Conclusions i propostes de la Fundació Gadeso:

1. La població de treballadors, treballadores i professionals autònoms s'ha vist fortament afectada per la crisi econòmica, social i del mercat laboral.
2. Els processos d'externalització empresarial han tingut gran incidència en la demografia empresarial dels darrers anys. El boom de la construcció fou clau per a la proliferació de empresaris autònoms (amb i sense assalariats). De la mateixa manera, el daltabaix del sector ha esdevingut decisiu en la finalització de molts d'aquests projectes empresarials autònoms.
3. El model econòmic de quasi monodependència turística i la dimensió mitjana de les empreses balears incentiva l'existència d'un nombrós col·lectiu d'autònoms al sector de serveis (restauració, comerç, serveis a les empreses).
4. La estacionalitat de la activitat econòmica de les Illes Balears fa que objectivament existeixi la activitat fixa discontinua dels professionals i treballadors autònoms. En la nostra opinió, aquesta realitat hauria de tenir

translació a la normativa de protecció social del col·lectiu d'autònoms en general i dels TRADEs (Treballadors Autònoms Econòmicament Dependents) en particular.

5. Suggestim que el Govern de les Illes Balears engegui iniciatives per millorar les estadístiques públiques a l'àmbit dels treballadors i professionals autònoms.
6. Considerem imprescindible que les administracions públiques mantinguin - amb la racionalització escaient- els ajuts per a l'orientació de la viabilitat i consolidació dels projectes d'emprenedoria dels autònoms. De la mateixa manera, considerem útil el manteniment del recolzament públic a l'associacionisme dels autònoms i l'existència de campanyes conduents a la disminució de l'economia submergida en general i en particular la que provoca la existència dels "falsos autònoms".
7. **En coherència amb el que venim proposant en els darrers mesos des de la Fundació Gadeso, pensam que la problemàtica d'aquest col·lectiu ha de formar part d'una estratègia balear per a l'ocupació el més consensuada possible.**

Per una banda, la renovació l'any 2012 del Pla d'Ocupació de les Illes Balears pot ser una ocasió pel consens amb els agents socials i econòmics i amb les associacions del món dels autònoms i, per un altre costat, la tramitació parlamentària de la llei de suport als emprenedors i a la micro, petita i mitjana empresa de les Illes Balears hauria de ser el marc per a el consens polític.

L'OPINIÓ DELS EXPERTS

Jaume Sitjar Ramis, president d'APTA – Autònoms de Balears

Ser autònom té un avantatge que consisteix en organitzar la feina a la seva manera (quasi sempre). És a dir, no dependre d'un "cap" que li marqui unes obligacions i tenir una possibilitat de planificar la seva economia. Més feina, més facturació, més inversió, etc.

Una de les possibilitats és triar la cobertura que vol tenir per part de la seguretat social. I dins aquest ventall de cobertura, sens dubte, la més important són les bases de cotització. La majoria d'autònoms, quan es donen d'alta, trien como a opció la base mínima, avui 850,20 euros/mes, lo que suposa pagar la quota mínima, uns 254 euros cada mes.

Pensen que més endavant ja seran a temps a pujar aquesta base i per tant la quota. Però el dia a dia fa que aquest increment es vagi deixant de banda per ocasions més favorables. I així arriba la jubilació i la pensió es de misèria en comparació a la d'un treballador del Règim General. No dic res quan parlem de viduitat o orfandat o invalidesa permanent.

Hi ha hagut campanyes perquè els autònoms actualitzin les seves bases i cobertures, però encara costa treball fer-ho entendre. Cada autònom ha de pensar que ha de mirar per ell mateix a l'hora d'assegurar el seu futur, el seu benestar.

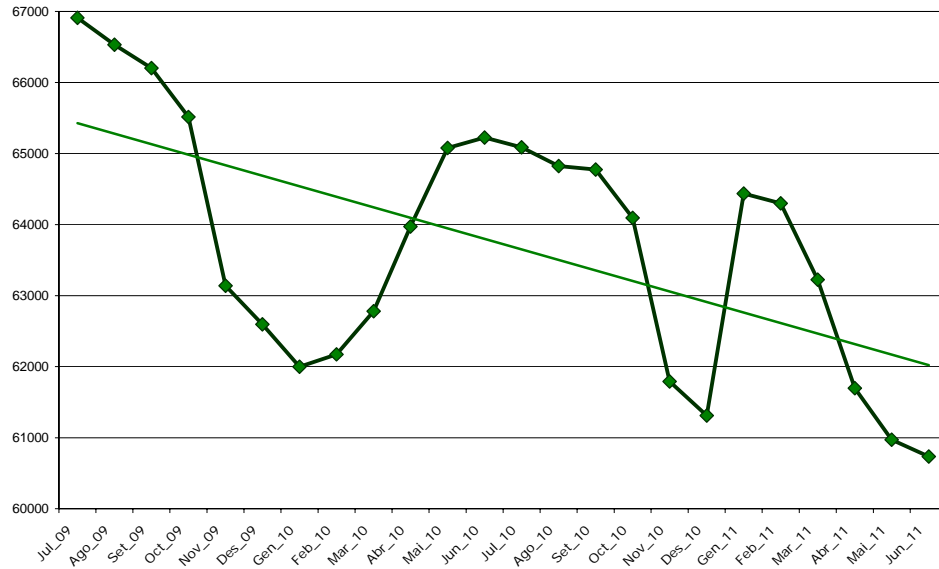
I no tan sols pel que fa a la base de cotització, sinó també per altres prestacions. Pot triar si té la cobertura d'accidents de treballs i malalties professionals i també la nova prestació de "cessament d'activitat" –eufemisme d'atur per als autònoms-. Quants de comentaris hem sentit o llegit: "*com era autònom, quan vaig tancar el negoci vaig quedar sense rés i sense atur*". Idò bé, ara és possible tenir atur en determinats casos. En primer lloc s'ha de cotitzar per aquesta contingència, menys de 20 euros/mes i, en segon lloc, que la situació de cessament d'activitats sigui involuntari, no per capritx.

Dons bé, s'ha de fer una crida als autònoms que mirin bé les seves cobertures, tant pel que fa a la base de cotització –que serà la seva base reguladora de prestacions- com les contingències assegurades, pel seu bé i de la seva família. Si no ho fan ells, ningú ho farà. Pensin que avui un autònom pot tenir quasi les mateixes prestacions que un treballador del règim general (pagant, és clar). L'única diferència és qui paga: en el cas de l'autònom és ell mateix i en el cas del treballador la major part ho paga l'Empresa i només una sexta part ho paga el treballador. Això podria dur a una altre reflexió: paga poc un treballador a la seguretat social o paga massa l'empresa? Ho deixem per altres moments, però l'autònom que miri per ell mateix, ningú més ho farà a nivell individual. Col·lectivament ho fèiem les associacions, com ara APTA.

ANNEX ESTADÍSTIC

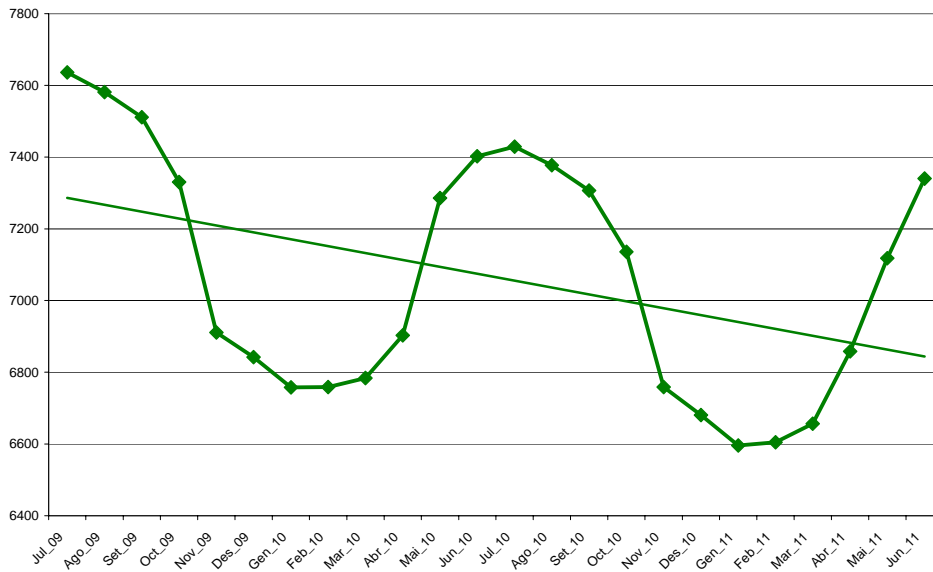
Població autònoma d'alta mensual a SS per Illes Evolució dels darrers 24 mesos

Mallorca

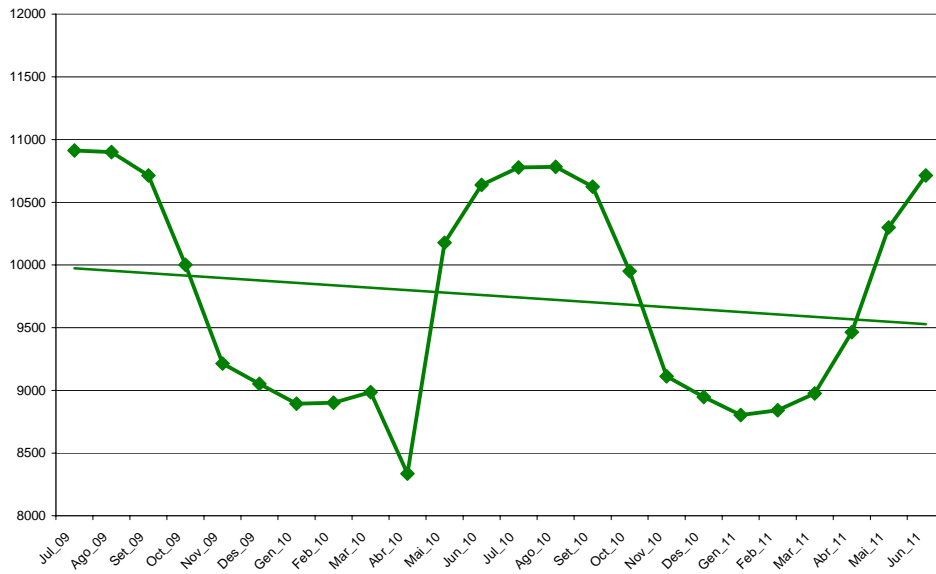
Font: Tresoreria General de la Seguretat Social (TGSS).

Menorca

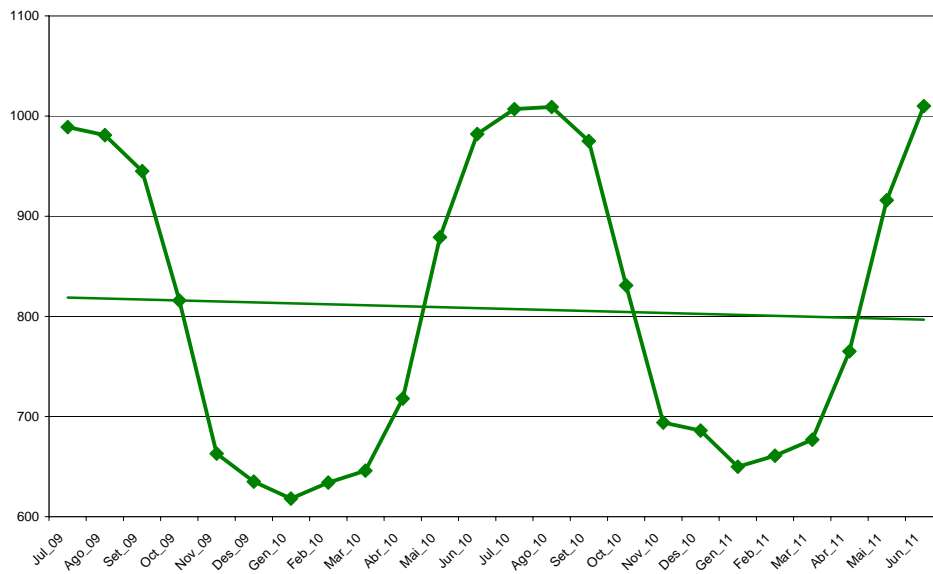
Font: Tresoreria General de la Seguretat Social (TGSS).

Eivissa

Font: Tresoreria General de la Seguretat Social (TGSS).

Formentera

Font: Tresoreria General de la Seguretat Social (TGSS).